

Azurmendi, Joxe. *Euskaldunak eta espainolak*. Elkar. Donostia. 1992.

[Historiaren problemak. 559 – 563 orriak]

“Pixkana – pixkana bagoaz aurrera. Bagabiltza, behintzat. Edo badabil denbora. Eta batek, eguneroko bere zereginen artean, problema gehiegi aurkitzen du.

Problemak, ideologietan: gure usteak, itxaropenek, jomuga eta xedeek, zenbat balio ote dute? Gizona ez ote da *abere gaixo* bat? Ez ote ditugu kontuak ateratzen – ametsak egiten – gizona abere dela kontuan hartu gabe?

Problemak, historian: nondik ote gatozen. Nora irau duen herri kaxkar onek, erromatar, franko, goto, arabeen inperio bazterretan. Zergatik ez den euskal Estatu iraunkorrik sortu. Zergatik lotu zitzaizkion Araba, Bizkaia, Gipuzkoa Gaztelako Koroari. Nolako loturak ziren... Batez ere: nondik nora sortu diren, joan den ia berrehun urte honetako istiluak eta zer diren istiluok funtsean. Guretzat lekurik ba al dagoen mundu modernoan.

Euskal historiari gagozkiola, egia esateko, lehenengo problema eta okerrena, da, ez dugula ezagutzen. Propio hartaraxe jarri ez den egungo euskaldun (eskolatu) batek, neuregandik hasita, hobeto ezagutzen du Europako beste edozein herritako historia, bere herrikoa baino. Non ikasirik ez dugu asko izan, batik bat. Azterketa historiko gehienak tesiren bat atxekiegirik zetozen, polemika gogorretan. Gero, historiazaleak berak elkarren kontra zebiltzan. Eta, gainera, orainarekin enplegatuturik dabilenak, oraina eta orain artekoa irauli nahita dabilenak, historia paseari ez dio kontserbazale batek adina begiratzen. Etorkizunean ikusten ditu bere arazoak. Ez iraganaldian.

Hori da kontua: Euskal Herriak ez du iraganaldi hobea behar. Etorkizuna behar du hobea.

Historia asko, ordea, iraganaldi hobe bat emateko bakarrik egin zaigu. Historia “abertzalea” batez ere.

Halere, historiaren inportantzia ez du inork ukatuko. Alderantziz. Edozeinek ikus dezake, historiak diharduten liburuak geroz eta gehiago agertzen direla. “Teoria hutsaren” bolada bat egon da, nolabait esateko. Ideiak soil – soil predikatzen ziren, larru gorritan. Orain, aldiz, azterketa historikoaren boladan gaude oso – osorik. Egon ere, merkaduria horren eskari handia dago. Konferentzia asko ematen da – halaxe eskatzen delako –, liburu asko idazten, are eztabaida gehiago sortzen, karlistadez, Foruez, euskal demokrazia omen zenaz, jauntxoez, eta abar. Nortasuna galdu zuen (kendu zitzaion) herriak bere iragana bilatzen du.

Frankismotik postfrankismora pasoa ezagutarazten du horrek. Lehen filosofiak eta teoriak zen dena. Orain dena historia da. Lehen marxismoa eta nazio arazoa, eta hola. Orain, historiako liburuak bata bestearen ondoren: Zabala, Ugalde, Ortzi, Beltza, Otazu, Fz. de Pinedo, Solozabal, Fusi, Fz. Albaladejo, Idoia Estornes, eta abar. Ez dakit zenbat. Ireki ezazu *Zeruko Argia*, eta bete – betea dator: Foruak, Estatutua, konferentziak han, konferentziak hemen, historia gora, historia behera. Hegohaize, ifarraize: pentsagioren kanbioa.

Ez dut horretan luzatu nahi, baina ez nuke utzi nahi aipatu gabe ere: uhin berri hau, ideologiaren – eta borroka ideologikoaren – espresabide berri hau, *erdaraz* dator! Euskarazko literatura genuen, orain arte, euskal problematikari lotuena. Euskal literatura pobreaken ia bentaja bakarra horixe zen. Erdara hasi da nagusitzen berriro... Gainera, guk nahi dugun Euskal Herria, ez da ezein historiarekin demostratzen denik, behar duguna baino. Etorkizuneko Euskal Herri bat, hain zuzen historiaren kontra.

Konferentzia eta azterketa eta liburu horiek ere ideologiaren batekin egiten dira, noski. Eta historia mailan, edo historia jantzitan, lehengo ideologia borrokan segitzen dugu, noski baino noskiago. Historia ez zaigu historiagatik axola. Interes politikoak garamatza historiara. Oraina bilatzen dugu historian, eta, horrela, historian oraina *berregin* – atzeraka egin – nahi genuke. Iraganaldian fabrikatu nahi dugu etorkizuna.

Oraingo istilu eeta gorabeherak esplikatzeko, beti karlistadetara jotzen dugu. Lehenago ere bazen haatik hamaika komeria. Lehenagokorik, ordea, aipatu ohi dugun ia dena, hauxe da: Aita Larramendi, Azkoitiko Zalduntxoak, Llorente eta konpainia...

Denok dakiguna eta beti aipatzen dugun gauza bat hau da: XVIII. mendean bazen jadanik zerbait euskaldunen eta gaztelarren artean. Hor dira Larramendiren polemikak Euskal Herriaren defentsan. Ordurako auzi bizitan zebiltzan, handik aurrera behin eta berriro aurkituko ditugun hari muturrak eta korapiloak:

- Euskara zein hizkuntza zahar eta paregabe den, ala ezain kaskala, batere balio ez duena
- Foruen paregabetasuna eta gizarte bizitzaren atarramen bikaina Euskal Herrian, ala Foruon oinarririk eza eta balio eskasa
- euskaldunen odol garbitasuna eta berenezko noblezia, *privilegio y gracia de los Reyes* izan barik, ala euskaldunon edonolako prebeikeria eta nortasunik eza, herri gisa, eta abar.

Baina Aita Larramendi, Azkoitiko Zalduntxoak eta zirenak zirelako besteak, prozesu luze baten buruan agertu dira.

Prozesu horren hasieran euskaldunen beren zabarkeria izugarria dago. Prozesu horren buruan bi alderdi daukagu gaur arte: batek esaten du, Euskal Herriak ez duela piku ustel bat balio. Besteak esaten du, Euskal Herria bezalakorrik ez dagoela munduan... Jakina, gauzak ez dira horren simple botatzen. Tontoena ere bere tontakeriak disimulatzeko adina listo izaten da gaur. Eta eztabaida horiek nola politikoak izaten diren, gainera, gauzak politikoago esan ohi dira. Batek behinolako euskal demokrazia goretsiko du; besteak hura beheretsiko. Batek karlisten abertzaletasuna demostratu nahiko; besteak haien klerikalismo eta atzerakoikeria. Batek Arana Goirenen merezimenduak; besteak haren arrazismoa, eta abar.

Biek arrazoi dutela, esango al dugu? Eta zer? Zer aterako dugu hortik? Euskaldunek sekula Nafarroako Erregerik, eta Forurik, eta demokraziarik, eta Gernikako Arbolarik, eta karlismorik, izan ez

balute ere: zer? Eta euskaldunek Nafarroako Erresuma eta Foruak eta demokrazia eta beste loria handi asko izan badute ere: zer? Orain eta hemen bizi gara. Ez goaz iraganaldira. Etorkizunera goaz.

Jokabideok zer interes errepresentatzen dituzten, inporta digu.

Batek Euskal Herriaren historia bat egingo digu, edertasunaez eta loriaz beterik. Zer esan nahi digu?

Besteak ez du Euskal Herriaren historian miseriak besterik aurkitzen. Zer esan nahi digu?

Euskal Herrian gauzak ez direla behar bezala ibili, nekerik gabe onar genezake. Bestela ez ginateke gauden bezala egongo. Beraz, euskal historiako gizandiak eta orrialde argiak bakarrik aipatzen dizkigutenei, orrialde ilunak non dauden, galdetu beharko diegu. Sozialista batek ez du pentsatu ohi, lehenago gauzak hobeto zebiltzanik. Eta hobeto bazebiltzan ere, gutxi preokupatzen du horrek. Beraz, orrialde ilunak bakarrik idazten dizkigutenei, ba, ez diola inportan, esango diegu. Guk horregatixe nahi dugula etorkizun argiago eta Euskal Herri hobe bat.

Gaurko errealitatea hauxe da: zaila dela euskaldun izatea. Euskaldun izan nahi izatea. Eta ez gutxi garelako, laguntasun gutxi dugulako, eta abar, bakarrik. *Euskaldun izatea enpeinatzeko motibaziorik finkatzea da zailena*. Euskaldun izateak merezi duela, erakutsi egin behar da Euskal Herrian. Ia beste inon egin beharrik ez dagoena. Inork ez digu eragozpenik jarriko, espainol gisa edo frantses gisa esistitzeko. Baina beren etxeari Espainia eta Frantzia izenak eman dizkieten horiei, euskaldun izatea ezer ez izatea iruditzen zaie nonbait. Eta, azkenean, pentsamolde hori gure buruotan ere sartzea iritsi dute.

Espainol gisa edo frantses gisa harrotzen bazara, euskaldun izanik, inork ez dizu ezer esango. Aitzitik, euskaldunek Espainia eta Frantzia zenbat ederttu eta ohoratu dituzten, esaten baduzu, izpiritu zabal eta unibertsaleko gizona deklaratuko zaituzte. Kondizioari beti Espainia eta Frantzia deritzo. Gu ez gara geuretzat.

Baina euskaldunak zein euskaldun diren, edi izan dire, edo izan behar luketen, esan orduko, segituan botako dizute aurpegira, izpiritu estu eta kaldarra zarela, artobero, etxezulo, xuhur, auzokoi, bistamotz eta beste zernahi dotorezia. Burgesa zara, gainera, eta proletalgoaren batasunaren etsai (Espainiaren batasunaren etsaia alegia).

Euskaldun izatea, soil – soil euskaldun izatea alegia, ez izatea hobe den gauzaren bat da bene – benetan. Alegia, merezi du Espainiaren edo Frantziaren ohorerako euskaldun izatea. Baina ez, euskaldunaren ohorerako euskaldun izatea. Euskaldun ona, espainol edo frantsesaren akzidente eta osagarri huts dena, da. Euskaldun izatea, euskaldun izatearekin aski dela, hori ez da kabitzen, Pariseko eta Madrileko jauntxoek *izpiritu zabal eta unibertsal* deklaratu duten horretan. Hori ez da orain bakarrik horrela. Historiak jarri du horrela. Eta *euskaldunek berek dute falta*, ez Euskal Herriak. Historiak ekarri gaitu gauden puntura.”